

КИЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

ПРИПИШУК Яків Іванович

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО
ТЕКСТУ КОНКРЕТНОГО ЖАНРУ

/на матеріалі описів до французьких патентів на винаходи/

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття вченого ступеня
кандидата філологічних наук

Спеціальність 10.02.05 – романські мови

Київ – 1994

Дисертацією є рукопис.

AB 31.205

Робота виконана на кафедрі французької філології Київського державного лінгвістичного університету.

- Науковий керівник - доктор філологічних наук,
професор В.Г.ГАК
- Офіційні опоненти - доктор філологічних наук,
професор О.І.ЧЕРЕДНИЧЕНКО
- кандидат філологічних наук,
доцент О.І.ІГНАТОВА
- Провідна установа - Київський державний економічний
університет

Захист дисертації відбудеться " " 1994 р. о
годині на засіданні спеціалізованої ради К.ІІЗ.ІА.ОІ.
по присудженню вченого ступеня кандидата філологічних наук у
Київському державному лінгвістичному університеті /252150,
Київ-150, вул.Червоноармійська, 73/.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці університету.

Автореферат розіслано " " 1994 р.

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00755912 (Т)

ім. В. Стефаника
АМ України

Вчений секретар
спеціалізованої ради

Л.П.СМЕЛЯКОВА

Дане дослідження відноситься до числа тих, в яких робиться спроба вивчення комунікативно-прагматичних аспектів мови/мовлення.

Об'єктом даного дослідження є "мова патентів".

Предметом дослідження є структурно-композиційні, лексико-граматичні та жанрово-стилістичні особливості опису до французького патенту на винахід на комунікативно-прагматичному рівні.

Патенти як конкретний жанр науково-технічного функціонального стилю, що знаходиться на межі з офіційно-діловим стилем, є сферою використання мови, безпосередньо зв'язаною з усіма комунікативно-прагматичними та суб'єктно-орієнтованими категоріями висловлювання. Будучи різновидністю загальнонародної мови, ця мова містить в собі загальні граматичні норми мови, але відрізняється від інших стилів та жанрів лише її притаманним поєднанням цих норм та ознак, особливою структурою висловлювання, неповторністю семантичної єдності, своєрідністю різноманітних зв'язків. Ця мова недостатньо вивчена й вимагає спеціального дослідження.

Необхідність вивчення мови патентів диктується визначною роллю, яку відіграє в світовій науці патентна інформація, а також завданнями, що стоять перед сучасною економікою. Якісні зміни в виробництві можливі лише на основі широкого запровадження передових науково-технічних розробок /винаходів/. Саме такі розробки спроможні забезпечити якісно новий рівень виробництва.

Дієвим способом, що забезпечує досягнення високого технічного рівня розробок, є патентні дослідження. Вивчення патентної інформації до початку розробки нового технічного рішення дозволяє дати оцінку технічному рівню винаходу, довести необхідність його створення, визначити конкурентоспроможність винаходу в порівнянні з зарубіжними аналогами.

Основними зарубіжними країнами, за якими проводяться патентні дослідження, є США, Японія, ФРН, Великобританія, Швейцарія і, звичайно ж, Франція. Патентну інформацію не даремно називають "первинною" або "інформацією номер один", адже саме вона в значній мірі випереджує ту інформацію, яку містять в собі книги, журнали, звіти, огляди та інші джерела. А тому для того, щоб виробити правильну стратегію читання та перек-

ладу іноземних патентів, дуже важливо чітко уявляти собі структурно-композиційні, лексико-граматичні та жанрово-стилістичні особливості мови патента тієї чи іншої країни, тим більше з урахуванням юридично-правових аспектів винахідництва та патентування в даній країні.

Все це зумовлює **актуальність** та нагальність лінгвістичного дослідження механізмів функціонування мови патентів.

Основною метою роботи є виявлення закономірностей побудови тексту опису та визначення мовних засобів, за допомогою яких вирішуються різні комунікативні завдання, а також дослідження жанрово-стилістичних особливостей французького патента на винахід у комунікативно-прагматичному аспекті.

Робоча гіпотеза полягає в припущенні про те, що патент Франції не відноситься до текстів з так званою "жорсткою" структурою, а характеризується певною варіативністю як структури, так і лексико-граматичних засобів, що вживаються.

Мета та гіпотеза зумовили необхідність вирішення наступних конкретних завдань:

- розглянути комунікативну ситуацію мовленнєвого акту "патент Франції";

- встановити структуру-інваріант опису до французького патента;

- виявити варіанти його структури;

- виявити формальні лексико-граматичні маркери переходу від однієї НСЄ до іншої;

- дослідити жанрово-стилістичні особливості патента Франції;

- виявити мовленнєву тактику адресанта в даній комунікативній ситуації, виявити семантико-синтаксичні засоби реалізації даної тактики, визначити їх можливості мовленнєвого впливу.

Матеріалом дослідження послужили тексти французьких акцептованих заявок, чинних патентів та свідоцтв про корисність за 1986-1992 рр. Загальний обсяг проаналізованих текстів складає 2389 сторінок /175 патентів на устрої та способи виробництва/. Патентний пошук здійснювався за розділом МКВ СОЗВ /Словаріння/ за всіма групами та підгрупами. Вибір галузі словаріння зумовлений двома факторами:

а/ скловаріння - це традиційна галузь французької національної економіки, важлива складова її культури; перший французький патент був виданий у 1551 р. саме в галузі скловаріння¹;

б/ автор даного дослідження присвятив 8 років своєї перекладацької діяльності якраз даній галузі.

Наукова новизна роботи визначається тим, що в ній вперше на матеріалі повного опису до французького патента на винахід досліджуються в комунікативно-прагматичному аспекті структурно-композиційні, лексико-граматичні та жанрово-стилістичні особливості даного виду тексту /раніше французький патент був об'єктом зіставного статистично-стилістичного дослідження разом з науковою та науково-популярною статтями, виконаного А.Р.Медведевим в 1973 р., і в 1985 р. Н.В.Александровою була досліджена в прагматичному аспекті лише французька патентна формула - одна восьма всього тексту опису/.

Методика дослідження - комплексна: поруч з методом лінгвістичного опису використовувався метод компонентного аналізу, статистичного аналізу, трансформаційного аналізу, а також зіставно-порівняльного аналізу; застосовувався "антропоцентричний принцип" Бенвеніста та семантична концепція "метаорганізаторів" висловлювання Вежбицької та інші.

Теоретична значимість роботи полягає в тому, що її результати доповнюють знання в галузі лінгвістики тексту та лінгвостилістики й можуть бути використані як для аналізу різноманітних текстів, так і для побудови загальної типології текстів, що становить одне із основних завдань лінгвістики на сучасному етапі її розвитку.

Практична цінність дослідження полягає в тому, що його результати можуть використовуватись при написанні, редагуванні та перекладі вітчизняних патентних описів французькою мовою в процесі їх закордонного патентування в франкомовних країнах; при роботі з французькою патентною документацією в спеціальних та дослідно-конструкторських бюро підприємств та науково-дослідних інститутів, в патентних відділах; при викладанні французької мови в мовних вузах в курсах "Сти-

1. Wagret J.-M. Brevets d'invention français et propriété industrielle. - Paris: Presses Universitaires de France, 1967. - P.8.

лістика французької мови", "Теорія та практика перекладу", а також в немовних курсах, де знання структурних та мовних особливостей в значній мірі сприятиме навчанню читання та перекладу французьких оригінальних патентних документів.

Робота пройшла а п р о б а ц і ю на засіданнях кафедри французької філології в КДПІІМ, на наукових конференціях молодих вчених КДПІІМ в 1991, 1992 та 1993 рр., на наукових конференціях в Мінському ПІІМ в лютому 1992 р., в Київському університеті в травні 1992 р., в Пермі в вересні 1992 р., при проведенні науково-практичної школи-семінару "Соціокультурний підхід до вивчення французької мови" /Київ 1992/, на науково-практичній конференції КДПІІМ "Лінгвістичні аспекти дослідження тексту" в квітні 1993 р.

П о л о ж е н н я , щ о в и н о с я т ь с я н а з а х и с т :

1. При лінгвістичному аналізі опису до французького патента на винахід необхідно врахувати такі екстралінгвістичні фактори, які характеризують комунікативну ситуацію, як об'єкт комунікації, намір суб'єкта комунікації /адресанта - автора мовленнєвого акту/, офіційний статус адресанта комунікації, конвенційні вимоги до оформлення опису.

2. Текст опису є текстом-ствердженням та текстом-доказом: "Я стверджую, що дане технічне рішення є винаходом".

3. Типовість мовленнєвої ситуації та мовленнєвої тактики зумовлюють стереотипність як структури опису, так і лексико-граматичних засобів, що вживаються в ньому, які, проте, характеризуються значною варіативністю. А в зв'язку з цим опис до французького патента на винахід може бути віднесеним до текстів зі стандартизованою структурою, яким притаманна як певна варіативність структури, так і значна варіативність лексико-граматичних засобів, які вживаються в ньому.

4. Текст опису не є текстом-монологом, а текстом-діалогом, в якому адресант намагається впливати на адресата, на його сприйняття не тільки через логіко-синтаксичні моделі, а й завдяки вживанню суб'єктивно-оціночних, експресивних та емоційних засобів.

5. Текст опису до винаходу Франції розглядається як конкретний жанр науково-технічного функціонального стилю периферійно-межевого типу, який в зв'язку зі своїм юридичним статусом знаходиться на межі наукового стилю з офіційно-діловим.

6. Жанр опису до французького патента є прикладом відносної розмірності між французьких функціональних стилів.

Мета, завдання та методи дослідження обумовили с т р у к т у р у дисертації, яка складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатку, обсягом 224 стор.

У в с т у п і обґрунтовується вибір теми дослідження, її актуальність та наукова новизна, теоретична та практична цінність, визначаються його основна мета та завдання, виділяється об'єкт, предмет та методи дослідження, формулюються положення, що виносяться на захист.

В першому розділі розкриваються основні теоретичні засади дослідження. Приводиться огляд історії виникнення та становлення комунікативно-прагматичного напрямку в сучасній лінгвістиці, який передбачає врахування усіх екстралінгвістичних факторів. Розробляється типова комунікативна ситуація мовленнєвого акта "опис до французького патента на винахід". Мовленнєвий акт патентного опису характеризується як ілокутивний, перлокутивний, конвенційний та підготовлений.

У другому розділі досліджуються структурно-композиційні та лексико-граматичні особливості французького патентного опису. За основну одиницю тексту приймається надфразова єдність /НФЄ/ як структурно-семантична та синтаксична одиниця, що реалізує одне основне комунікативне завдання. Встановлюється максимальна кількість НФЄ в структурі ідеального тексту патентного опису /інваріанта/, яка дорівнює 8. В результаті аналізу всіх відхилень від структури-інваріанта виявлено 10 варіантів структури патентного опису. При делімітації тексту опису на серію НФЄ з точки зору змісту виявляються також і формальні лексико-граматичні маркери - сигнали початку та кінця окремих висловлювань. Приводиться розроблена схема структури-інваріанта французького патента на винахід зі специфічним актуальним членуванням.

У третьому розділі проводиться аналіз жанрово-стилістичних особливостей опису до французького патента. Відмічається певна двоякість цього тексту: з одного боку - це науково-технічний текст, а з іншого - юридичний документ, що захищає права власника патента, що дозволяє розглядати його як конкрет-

ний жанр науково-технічного функціонального стилю периферійно-межевого типу, який в зв'язку зі своїм юридичним статусом знаходиться на межі наукового стилю з офіційно-діловим.

Жанрово-стилістичні особливості патента обумовлені прагматичними вимогами точності, конкретності та логічності викладення інформації, надійності її сприйняття, а також юридичним статусом документа.

Аналіз факторів адресанта і адресата дозволяє зробити висновок про те, що патентний опис не є текстом-монологом, а текстом-діалогом. Виділяються засоби діалогізації, що застосовуються адресантом.

Патент Франції, який є "первинним" документом та текстом, здійснює вплив на інші, вторинні жанри науково-технічного функціонального стилю. Разом з тим він також зазнає впливу інших жанрів та стилів, що свідчить про певну розмитість меж французьких функціональних стилів.

У висновках узагальнюються результати дослідження та намічаються шляхи та перспективи подальшої розробки проблеми.

В додатку міститься перелік номерів досліджених патентних описів.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Дослідження специфіки текстотворення патентного опису та специфіки функціонування лексико-граматичних засобів в даному жанрі науково-технічного функціонального стилю представляє безперечний інтерес, адже воно входить в коло проблем та завдань лінгвістики тексту, яка намагається виявити мовні особливості текстів різних функціональних стилів.

При виявленні власне мовних особливостей різних жанрів науково-технічних текстів дуже важливим є визначення функціонального навантаження того чи іншого мовного засобу, що дає змогу констатувати, наскільки воно є типовим для даного стилю /жанру/.

Особливістю патента є те, що йому властива певна двоякість: з одного боку - це науково-технічний текст, а з іншого - це охоронний документ, який закріплює за його автором /власником патента/ право виключного користування даним винаходом.

Мовленнєвий акт опису до французького патента на винахід саме й полягає в клопотанні про надання такого виключного права.

Протікає він в умовах особливої комунікативної ситуації¹. Об'єктом /предметом/ комунікації є винахід як базова категорія, об'єктивна передумова здійснення мовленнєвого акту. Суб'єктом комунікації /адресантом/ виступає сам винахідник, який намагається довести, що запропоноване ним технічне рішення є винаходом. Безпосереднім адресатом є експерт Патентного відомства Франції - Національного інституту промислової власності, від оцінки якого залежить досягнення першочергової мети адресанта - отримання патента - юридичного документа, що забезпечує правову охорону його винаходу та надає йому ексклюзивне право користування цим рішенням. Проте, у адресанта є ще й багато інших адресатів - усіх можливих читачів опису, а, отже, й потенційних покупців його технічних ідей та рішень в багатьох країнах світу. Таким чином, намагаючись переконати експерта в доцільності надання йому патента на винахід, адресант переслідує також і кінцеву мету - досягнення перлюкутивного ефекту спонукання читачів заключити з ним ліцензійну угоду, купити "ноу-хау", тощо.

Між суб'єктом висловлювання та безпосереднім адресатом існують офіційні стосунки, передбачені чинним законодавством.

Юридична значимість адресата примушує суб'єкта піклуватися про попередню підготовку мовленнєвого акту патентного опису, про формальну відповідність його вимогам патентного законодавства.

Організуючи свій опис, адресант вирішує декілька комунікативних завдань, максимальне число яких дорівнює 8. Всі вісім завдань підкоряються загальному комунікативно-прагматичному намірові суб'єкта. Інші умови комунікації такі: канал спілкування - писемний; вид спілкування - монолог-опис; фактори контакту - момент мовлення не збігається ні в часі, ні в просторі з моментом сприйняття тексту; можливість зворотнього зв'язку - відсутня в момент мовлення, але згідно з французьким законодавством всяка третя особа на протязі певного часу має право опротестувати визнання того чи іншого технічного рішення винаходом через суд.

1. Якобсон Р. Лингвистика и поэтика // Структурализм: "за" и "против". - М.: Наука, 1975. - С.197-198.

- Сам патентний опис характеризується такими особливостями:
- за змістом:
 - а/ він є ілюкутивним актом /тобто таким, який характеризується адресованістю та цілеспрямованістю/;
 - б/ він є одночасно перлюкутивним актом /тобто таким, у якого є певний ефект спонукання/;
 - за формою:

в/ він є конвенційним актом /тобто таким, який регламентується патентним законодавством/;

г/ і, нарешті, він є підготовленим мовленнєвим актом, тобто таким, коли суб'єкт має змогу продумати зміст мовленнєвого акту та підготувати мовне вираження матеріалу.

Оскільки досягнення комунікативної мети автора можливе лише за умови однозначного сприйняття науково-технічної та юридичної інформації, що повідомляється в описі до патента, то це неминуче вимагає певних обмежень при виборі структури опису, тієї чи іншої конструкції, того чи іншого словосполучення, які забезпечують успіх комунікації.

В зв'язку з цим основними характеристиками даного виду тексту можна вважати наступні: логічність, аргументованість, забезпечення надійності сприйняття інформації, яка сповіщається, об'єктивність та точність викладу, а також його прагматичність: реалізацію конкретної настанови, мети, інтенції автора при створенні тексту.

Саме цим вимогам і має відповідати структура опису, яка регламентується у Франції законодавством та базується на багатовіковій традиції винахідництва та патентування.

Опис до французького патента на винахід складається з титульної сторінки, заголовка, власне опису та формули винаходу.

Титульна сторінка, призначення якої – дати всю необхідну патентну інформацію, є яскравим зразком текстів з "жорсткою" структурою та високотипизованим мовним оформленням і характеризується досить простою процедурою виділення та ідентифікації типу й порядку відомостей, що надзвичайно важливо для машинної обробки такої бібліографічної інформації.

Особливість заголовка патентного опису полягає в тому, що він є лише частиною того речення, яке повністю формулює предмет винаходу, повністю ж рема та тема розкриваються в тексті опису та в патентній формулі.

Заголовок французького патента виконує комунікативну, прагматичну, номінативну, інформативну, розділювальну, захисну, а іноді й рекламну функції. В зв'язку зі співіснуванням різних функцій в заголовку в ньому спостерігаються дві тенденції - переважання захисної функції, коли заголовки будуються переважно на основі номенів /їх доля становить 75%, і навпаки - переважання інформативної функції, коли вони будуються на основі термінів /відповідно, 25%. В структурному плані заголовки патентних описів бувають одно-, дво- та трьохкомпонентними.

Власне опис до французького патента на винахід слід віднести до текстів проміжного типу за класифікацією науково-технічних текстів¹, а саме до текстів зі "стандартизованою" структурою, яким притаманна як певна варіативність структури, так і значна варіативність в мовному оформленні.

Взявши за основу таку одиницю тексту як НФЄ та визначивши її як структурно-семантичну та синтаксичну одиницю тексту патентного опису, що реалізує одне основне комунікативне завдання, ми встановили максимальну кількість НФЄ в структурі ідеального тексту, що розглядається як інваріант, яка дорівнює восьми:

- 1/ виділення галузі техніки, до якої відноситься винахід;
- 2/ опис досягнутого рівня техніки;
- 3/ критика недоліків досягнутого рівня техніки;
- 4/ формулювання предмету та завдань винаходу;
- 5/ опис переваг винаходу;
- 6/ детальний опис предмета винаходу;
- 7/ розширювальний параграф;
- 8/ формула винаходу.

В результаті аналізу всіх відхилень від структури-інваріанту було виявлено 10 варіантів структури патентного опису, що дозволяє зробити висновок про те, що патентним відомством Франції не завжди дотримуються вимоги декрету № 68-1100 від 5 грудня 1968 р., який регламентує структуру заявок на винаходи.

Найбільший прцент варіативності структури припадає на НФЄ № 7 - розширювальний параграф, часта відсутність якого свід-

1. Ванников Д.В. Виды научно-технических переводов: общая характеристика, функции, требования к выполнению: Метод. пос.-е. - М.: ВЦП, 1968. - С.35-36.

чить про розмитість даного елемента, про перетворення його в менш обов'язковий в даному документі.

При делімітації тексту опису на серію НЗС з точки зору змісту виявляються й формальні лексико-граматичні маркери - сигнали початку й кінця окремих висловлювань.

Формальною ознакою НЗС № 1 є вживання синонімічного ряду, до складу якого входять дієслова й дієслівні сполучення відношення: *concerner, se rapporter à, avoir trait à, s'appliquer à, être applicable à, être relatif à, trouver une application*, серед яких найчастотнішим є дієслово *concerner*.

Засобом виділення переважної області використання винаходу є прислівники та адвербіальні вирази уточнення *notamment, plus précisément, plus particulièrement, plus spécialement, en particulier*.

Зачином НЗС № 2 виступають речення, що містять в собі дієслова *connaître* та *savoir* в усіх парадигматичних формах, які передають загальні /фонові/ знання. Для вираження досягнутого рівня техніки вживаються прикметники *ordinaire, classique, traditionnel, existant, antérieur, usuel*, прислівник *antérieurement* та словосполучення *l'art, le procédé, la technique antérieur(e), la fabrication en série*. Іноді формальним показником початку НЗС № 2 може служити заміна теперішнього часу на складний минулий, наприклад:

Un des problèmes rencontrés dans la fabrication est (...) Plusieurs solutions ont déjà été proposées pour résoudre ce problème. Par exemple, dans la publication du certificat d'addition français on a proposé de (...). /2604991/

Формальними маркерами НЗС № 3 виступають іменники *inconvenient, problème, désavantage, limitations*, які утворюють наступні активні та пасивні конструкції: *de nombreux problèmes apparaissent (se posent); ... pose des problèmes; ils présentent certains inconvénients (des limitations); ils souffrent de certains désavantages*.

Дані й НЗС притаманні оціночні епітети та оціночні іменні присудки, які вказують на низьку ефективність, високу вартість існуючого устаткування та технологій, а також на незручність та труднощі в процесі виробництва, наприклад:

Ces dispositifs sont coûteux, d'une utilisation malaisée et gênants /2619374/

Висновки із критики прототипів в НФЄ № 3 робляться шляхом вживання наступних пейоративних лексичних одиниць: *ne pas éviter ces inconvénients, ne pas donner entière satisfaction, exiger beaucoup de précautions, se solder par un échec.*

Зачином НФЄ № 4 є конструкції з дієсловами *se proposer de remédier aux inconvénients (d'éviter ces inconvénients, de surmonter ces problèmes, de concourir à)*, *propose un procédé (un dispositif) qui obvie aux inconvénients cités; viser à; avoir (se donner) pour but de pallier (à) ces inconvénients, apporter une solution au problème, avoir pour but + Substantif.*

Завдання винаходів полягають в усуненні відмічених в попередній НФЄ недоліків, у вирішенні існуючих технічних проблем, в удосконаленні існуючого устаткування та технологій, в поліпшенні їх техніко-економічних показників. Взагалі, завдання, які винахідники ставлять перед собою, бувають трьох типів:

а/ усунення недоліків, а значить, отримання позитивного технічного ефекту;

б/ підвищення економічної ефективності;

в/ отримання техніко-економічного ефекту.

Предмет винаходу йменується *objet de l'invention*, завдання - *objectif, but, objet, tâche.*

Особливу об'єднуючу роль при переході від НФЄ № 3 до НФЄ № 4 грають прислівники *donc, en conséquence, par conséquent, notamment, pour cette raison*, які показують логічність, послідовність.

Зачином НФЄ № 5 служить кінцівка НФЄ № 4 або речення, які містять в собі вираз *obtenir (atteindre) ce but*. Ключовими меліоративними словами є іменник *avantage* та дієслова *préférer, favoriser*, що виступають у вигляді різних частин мови, так звана повторна номінація з транспозиціями¹. Дуже часто дані повтори служать для утворення паралельних синтаксичних конструкцій, які реалізують прагматичну функцію опису.

Позитивний ефект, що досягається, найчастіше передається дієсловами *améliorer, renforcer, accroître, augmenter, élever, majorer, régler, contrôler* разом з іменниками, які виражають

1. Гак В.Г. Теоретическая грамматика французского языка. Синтаксис. - М.: Высшая школа, 1986. - С.205-206.

бажаний позитивний техніко-економічний показник, або дієсловами réduire, éviter, etc. разом з іменниками, які відображають той недолік або небажаний техніко-економічний параметр, який необхідно подолати, дієсловом associer qch à qch, а також віддієслівними іменниками.

Формальним зачином НФС № 6 є речення такого типу: D'autres caractéristiques et avantages apparaîtront (apparaissent, ressortiront, deviendront évidents, seront mis en évidence); l'invention sera maintenant décrite plus en détail (d'une façon plus détaillée), etc.

Видо-часовим показником найчастіше виступають простий майбутній та найближчий майбутній часи. Ключовими словами є наступні лексичні одиниці, які передають способи здійснення винаходу, його варіанти та модифікації: mode de réalisation en variante (préféré, spécifique, préférentiel); forme particulière de réalisation, exemple (variante) de réalisation; variantes et formes particulières (préférées) de réalisation, option avantageuse, mode (forme) d'exécution, modification, changements optionnels.

Завдання НФС № 7 - розширити обсяг патентних претензій, показаних як "необмежувальні" приклади в попередній НФС. Варіантів такого абзаца-речення багато, обмежимося одним прикладом:

Bien entendu, la présente invention n'est nullement limitée aux modes de réalisation décrits et représentés, elle est susceptible de nombreuses variantes, accessibles à l'homme de l'art suivant les applications envisagées et sans que l'on s'écarte de l'esprit de l'invention /2613351/

Основним показником є наявність прикметника limitatif з прислівником nullement або дієслова limiter в заперечній /пасивній а/о займенниковій/ формі. Суть винаходу, обсяг та межі патентних претензій передаються іменниками cadre, portée, esprit, essence même de l'invention. Іншими засобами розширення обсягу та меж винаходу з можливістю передбачати варіанти, модифікації, вносити зміни в розроблену технологію та устаткування виступають словосполучення à titre d'illustration, apporter des modifications (des changements), des variantes, donner d'autres formes spécifiques, réaliser des variantes (des modifications), envisager (concevoir) diverses modifi-

cations, а також дієслова sortir, s'écarter разом з приємником sans або сполучником sans que.

Оскільки НФС № 8 /формула винаходу/ була об'єктом детального дослідження в дисертації Н.В.Александрової¹, то в даній роботі відмічаються лише нові тенденції, що намітились, до заміни слова caractérisé як формальної ознаки розподілу формули винаходу на дві частини дієприкметниками comprenant, comportant, consistant à, займенником lequel з приємником dans, сполучником où, а також до взаємозаміни слів selon, conforme à та suivant, що служать для посилань на попередні пункти в багатоступінній формулі.

Формулу винаходу ми також відносимо до текстів проміжного типу, а саме до текстів з "нормалізованою" структурою й достатньо високотипизованим мовним оформленням, хоча відмічені нами нові явища свідчать про еволюційний характер навіть цієї частини патентного опису, яка виконує перш за все юридичну функцію.

В результаті дослідження розроблена схема структури-інваріанта французького патента на винахід, на якій показана специфіка його актуального ділення.

З погляду стилістики патент Франції розглядається як конкретний жанр науково-технічного функціонального стилю периферійно-межевого типу, який в зв'язку зі своїм юридичним статусом знаходиться на межі наукового стилю з офіційно-діловим.

Патент реалізує всі три комунікативно-прагматичні функції, властиві науково-технічним текстам: ціленастанову на інформування, на інструктування та пізнавально-спонукальну ціленастанову.

Патент є текстом-ствердженням та текстом-доказом: "Я стверджую, що дане технічне рішення є винаходом" – констатив², в якому імпліцитно присутнє пряме спонукання адресата до дії – ін'юнктив.

Лексичний склад патентного опису, призначення якого, з одного боку, – забезпечити прагматичні вимоги точності, конкрет-

1. Александрова Н.В. Семантико-синтаксические особенности патентных описаний /на примере описаний к французским патентам/: Дис. ... канд. филол. наук. – М., 1985. – 127с.

2. Почепцов Г.Г. Прагматический аспект изучения предложения. К построению теории прагматического синтаксиса // Иностр. языки в школе. – 1975. – № 6. – С.15-25.

ності та логічності викладу науково-технічної інформації, а також надійності її сприйняття, а, з іншого боку, підкреслити юридичну значимість цієї інформації, є синтезом наступних пластів: загальномовних слів та виразів; загальнотехнічних та спеціальних термінів; вузькоспеціальних термінів; виразів, що забезпечують логічність наукових міркувань та доказів. В патенті зустрічаються неологізми, запозичення, абрєвіатури, патентні терміни та кліше.

Аналіз морфології дієслова показує наявність майже всіх часів, форм та способів за винятком *Passé Simple*, *Plus-que-Parfait* та *Passé Antérieur* дійсного способу та *Imparfait*, *Plus-que-Parfait du Subjonctif*. Розповідь в основному ведеться в плані теперішнього часу з переходом в план минулого часу. Всі вживання часових форм підкоряються вимогам традиційної французької граматики. Відмічається дещо своєрідне вживання простого майбутнього часу.

Відмінними рисами синтаксису патентних описів є сувора, стереотипна побудова цілого ряду речень, але, з іншого боку й велика різноманітність синтаксичних структур, що вживаються, переважно вживання безособових та неозначено-особових речень, переважна кількість пасивних конструкцій над активними; широке вживання дієприкметникових та абсолютних дієприкметникових зворотів. Патентний опис характеризується дуже великим обсягом /розміром/ речення з дуже складним синтаксисом; властива йому й протилежна тенденція – тенденція до мовної економії в синтаксисі, що проявляється на периферійному рівні.

Приведена типологічна характеристика функціонування повторної номінації свідчить про те, що вона є не тільки засобом когезії, а й засобом реалізації прагматичної спрямованості тексту, а в деяких випадках виконує і юридичну функцію.

Аналіз факторів адресанта і адресата дозволяє зробити висновок про те, що патентний опис не є текстом-монологом, а текстом-діалогом, в якому автор намагається ввести читача в хід своїх міркувань, вплинути на його сприйняття не лише через логіко-синтаксичні моделі, а й завдяки вживанню суб'єктивно-оціночних, експресивних та емоційних засобів, шляхом створення конкретного образу в процесі логічного та аргументованого викладу інформації.

Будучи "первинним" документом і текстом, патент Франції впливає на інші, вторинні жанри науково-технічного функціонального стилю. Разом з тим, він на собі відчуває вплив інших жанрів та стилів /статті, офіційно-юридичних та комерційних документів, рекламних текстів, художньої прози і навіть розмовного стилю/, що свідчить про певну розмитість меж французьких функціональних стилів.

Проблеми, підняті в роботі, можуть отримати подальший розвиток в таких дослідженнях:

- в дослідженні лексики різних підмов описів до винаходів;
- в більш глибоких дослідженнях синтаксису складних речень;
- у вивченні організації описів таких видів винаходів, як "речовина" та "штамм";
- в проведенні порівняльного аналізу вітчизняного та французького описів до винаходів з урахуванням відмінності структури двох мов, а також особливостей національних патентних законів.

Основні положення дисертації висвітлені в таких публікаціях:

1. Специфика чтения технического текста конкретного жанра /патента Франции/ // Иностран. языки в научной деятельности специалиста / Тез. Международ. конф. - Ташкент: Ташкент. гос. ун-т, 1991. - С.235.

2. Жанрово-стилистичні особливості патента Франції як тексту // Реалізація мовних одиниць граматичної та лексико-фразеологічної систем германських та романських мов: Тези конф. - Київ: КДПІМ, 1992. - С.143-145.

3. Патент Франції як конкретний жанр науково-технічного функціонального стилю // Проблеми мов для спеціальних цілей, наукової та професійної комунікації: Тез. Международ. конф. - Київ: УИМО при КГУ, 1992. - С.72-74.

4. Повторная номинация как средство когезии в патенте Франции // Новые тенденции в лингвистике и методике преподавания иностранных языков: Тез. конф. - Пермь: Пермский гос. пед. ин-т, 1992. - С.181-182.

5. Структурно-семантичні особливості патента Франції // Мовознавство. - 1993. - Вип. 3. - С.66-68.

6. Повторна номінація в технічному тексті конкретного жанру та специфіка її перекладу // Теорія і практика перекладу. - 1993. - Вип. 19. - С.153-161.

7. Жанрово-стилістическіе особенності французского патента // Эволюция и функционирование языка: Сб. науч. тр. - Екатеринбург: Уральск. пед. ин-т, 1993. - С.118-125.

ЛТ/Р

Підп. до друку 10.10.94. Формат 60×84^{1/16}.
Папір друк. № . Спосіб друку офсетний. Умовн. друк. арк. 4,93 .
Умовн. фарбо-відб. 4,16. . Обл.-вид. арк. 4,0
Тираж 120 . Зам. № 4-4508.

Фірма «ВІПОЛ»
252151, Київ, вул. Волинська, 60.

Припишнюк Я.И. Лексико-грамматические особенности научно-технического текста конкретного жанра /на примере описаний к французским патентам на изобретения/.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.05 - романские языки, Киевский государственный лингвистический университет, Киев, 1994.

Защищается на основе 3 статей и 4 тезисов, отражающих содержание исследования структурно-композиционных, лексико-грамматических и жанрово-стилистических особенностей описания к французскому патенту на изобретение в коммуникативно-прагматическом аспекте. Установлено, что данному тексту свойственна как вариативность структуры, так и используемых лексико-грамматических средств.

Pripishnuk Ia.I. Lexico-grammatical characteristics of a technical and scientific text of concrete genre (French patent specifications).

Candidate dissertation in Philology - 10.02.05 - romanic languages on the basis of 3 articles and 4 theses reflecting the main points of the research of structural, compositional, lexico-grammatical and genre stylistic peculiarities of French patent specifications in the communicative and pragmatic approach. Conclusion: variability of the genre under consideration both in structure and the lexico-grammatical means.

Ключові слова: комунікативно-прагматичний підхід, конкретний жанр, лексико-граматичні засоби, лінгвістика тексту, лінгвостилістика, надфразова єдність, розмитість французьких функціональних стилів, структура тексту.

1155991

AB 31.205

AB 31.205